

Anmeldelser

Per Dahl

De glemte halvtredsere

Søren Schou: *Og andre forfattere. Dansk fiktionsprosa 1945-60*, Frederiksberg 2001 (Roskilde Universitetsforlag).

»Man må gerne betragte denne bog som en retfærdighedshandling over for disse og andre forfattere, der for nogles vedkommende er så oversete, at de ikke kan kaldes glemte. Men den er ikke skrevet for forfatternes egen skyld. Hovedsigtet har været et andet, eller rettere et dobbelt: Dels at revidere det overleverede billede af den litterære efterkrigstid som det umådelige mådeholds glansperiode, dels at tage den åbne kanondannelse på ordet ved (...) at gøre opmærksom på nogle prosaværker, som det ikke er tidsspilde at beskæftige sig med.«

Sådan resumerer Søren Schou ved vejs ende sin bemærkelsesværdige og meget velskrevne bog. Læg mærke til argumentationens lag: Fra det (underordnede) *etiske* udgangspunkt, som vil (gen-)placere en række forfattere og i den forbindelse spiller sammen med forestillingen om en kanon, der er *forpligtende* åben, – over den *historiske* revision af 50'erne som periode og så endelig til den afsluttende passiv-konstruktion, hvor den *faglitterære* vurdering med en litotisk vending indtager sin beskedne plads.

Det er en god formulering, fordi den beskriver bogens komplicerede samspil af engagerende læseglæde, oplysende viden og argumenterede vur-

deringer. Søren Schou kan lide den litteratur han skriver om, og de første kapitler giver en ligefrem og instruktiv præsentation af de 18 eksperimenterende prosaforfattere fra 50'erne, det drejer sig om: Leif E. Christensen, Svend Aage Clausen, Finn Gerdes, Sonja Hauberg, Aksel Heltoft, Eiler Jørgensen, Hans Jørgen Lembourn, Kelvin Lindemann, Viggo F. Møller, Ester Nagel, Giuseppe Scocozza, Jørgen Ulrich, Jørgen Nash, Hans Lyngby Jepsen, Ole Sarvig, Erik Aalbæk Jensen, Ivan Malinovski og Carl Bang. Så er de alle nævnt. Sarvig og Malinovski nåede høj anerkendelse som lyrikere, Aalbæk Jensen og Lyngby Jepsen huskes sikkert endnu for deres senere forfatterskaber. Men ellers er resten glemt og røget ud af de litteraturhistoriske oversigtsværker. Blandt 50'ernes øvrige prosaister huskes nu kun de tidligt-modernistiske: Villy Sørensen og Peter Seeberg eller de forfattere, der allerede tidligere havde vundet navn: Karen Blixen, Martin A. Hansen og yderligere nogle få.

Men hvorfor gik det sådan, og gik der noget tabt, glemte »vi« noget værdifuldt? – det er bogens pointe og engagerede spørgsmål.

De enkelte kapitler følger en gennemløbende opdeling efter tematiske og formelle kriterier. I kapitlet om myte, legende og allegori er Leif E. Christensen hovedfiguren. Han tildeles bogens mest indgående portræt, og det bliver til læsning af et helt forfatterskab, med revision til følge: *Tyven i Tjørnsted* (1951) var en overbevisende debut, og *Træslottet* (1964) er, hævdes det senere, en langt bedre roman end f.eks. Peter Seebergs debutroman *Bipersonerne* (1956).

Også Finn Gerdes tages op til revurdering; han er – med radiatoromanen *Det gule Hus* (1953) – med i det fine kapitel »Flugten til sommerhuset«. Det drejer sig om den danske 'roman noir', hvis tema er flytningen, det nøgne og udsatte menneske, der efterstræbes, følges og ligger under for ukendte magter og drifter, som sjældent får navn. Mødet med kærligheden, der ellers skulle give flytningen identitet og autenticitet, bliver kortvarigt og resultatet skrøbeligt. Også i kapitlet »Livet i kløfterne«, der omhandler periodens *short stories*, får Finn Gerdes en fremtrædende plads for sin ironiske humor og for sine novellers stramme og bundne form.

Leif E. Christensen og Finn Gerdes er vel bogens tydeligste og tungeste bud på positive genvurderinger; her har den supplerende og korrigerende modhistorie størst tyngde, men i hvert eneste af de analyserende kapitler venter der læseren igangsættende åbninger. Det er i sjælden grad en ny-læsende bog.

Bogens sidste kapitel, »Husket og glemt«, samler op på periode- og kanondiskussionen. Kanonisering og glemsel sætter tidligt ind. Søren Schou retter opmærksomheden mod den »gatekeeper«-funktion, som bliver udøvet af en række aktører: Først forlæggere og anmeldere, hvorefter ingen som regel er restriktive. Dernæst bibliotekarer og kulturdebatører, som dels foretager en afgørende selektion, dels skaber vurderingsnormer, der ofte bliver styrende for det, som litteraturhistorikere, antologiredaktører og undervisere siden hen foretager sig.

Schous pointe er, at aktørerne *efter* første led i vid udstrækning var personer, som tilhørte eller identificerede

sig med 60'ernes modernistgeneration med bl.a. Torben Brostrøm i en nøgleposition; det var ham, der anmeldte (på *Information*), antologiserede, debatterede og skrev litteraturhistorie (Politikens *Dansk litteraturhistorie* (1966)). Endelig redigerede Brostrøm 3. udgaven af *Danske Digtere i det 20. århundrede* (1980), et værk, hvis 4 forskellige udgaver er et godt udgangspunkt for kanonstudier.

Den kanon, der allerede omkring 1960 havde marginaliseret og fravalgt de eksperimenterende prosaister i *Og andre forfattere*, lod sig ikke siden hen rukke. 'Modernisterne' beherskede feltet og havde etableret deres forhistorie med Villy Sørensen og Peter Seeberg som de centrale navne. Da Søren Baggesen beskrev *Modernismen i dansk litteratur* (titlen på Danmarks Radios grundbog fra 1967) lå konstruktionen fast, og den har ikke siden været til at nedbryde. Hvorfor ikke?

I forbindelse med de forfattere, Søren Schou tager op, tror jeg man kan pege på to forhold, der gjorde sig gældende.

Det væsentligste er, at de aldrig udgjorde *en gruppe* eller skabte et gennemslagsstærkt miljø; de havde ingen tidsskrifter eller lignende, de kunne samles om eller som samlede dem, og de havde ikke noget formuleret program eller en eksperimentel poetik, som satte dagsorden, for dem selv og for andre; alt sammen i modsætning til hvad der var tilfældet i miljøet omkring *Heretica* og senere *Vindrosen*, hvor bag jo også det store forlag Gyldendal markerede sig efter en lang svaghedsperiode efter krigen og indtil Ole Wivels, Otto B. Lindhardt og Jørgen Schmitz' markante omlægning i 1953.

Det andet forhold drejer sig om, at Villy Sørensen, Peter Seeberg og f.eks. også Ivan Malinovski, der som novellist er med hos Schou, ikke blot *forsøgsvis* eksperimenterede; de var *født* modernister, og de førte konsekvent og vedvarende produktivt det modernistiske eksperiment igennem til det punkt, hvor det dominerede parnasset, som en samlende og sejrende bevægelse. Om den proces skrev Georg Brandes engang, at for at et menneske skal kunne nå til udfoldelse af alle sine evner og få udrettet alt, hvad det formår, så må det være sat i svingning. Den enkelte må føle sig »båren«:

»Han maa føle sig baaren af Viljen til at fremkalde en opadgaaende Bevægelse eller baaren af denne opadgaaende Bevægelse selv, mærke sig greben af Medgangens eller Samfølelsens Bølge, føle sine Kræfter fordoblede ved den Bevidsthed, at det store Hele, han tilhører, har en Vilje til at gøre sig gældende, har virkeliggjort mange af sine Idealer og staar i Begreb med at virkeliggøre flere.« (*Om Nationalfølelse*, 1894.)

Alt det har de »andre forfattere« i udpræget grad manglet. Men derfor kunne de måske alligevel have skabt enkelte mesterværker eller blot tidlige højdepunkter. Har de det?

Her synes jeg ikke, Søren Schou fører sine analyser og sin argumentation helt igennem.

I den afsluttende kanondiskussion, som bestemt er interessant og har gode perspektiver, er det et savn, at der indrages for få af de artikler og bøger, der behandler litterære vurderinger. Det er ganske vist ingen stor tradition i dansk litteraturforskning, men man kan dog nævne Sven Møller Kristensens *Vur-*

deringer (1961), John Chr. Jørgensens *Litterær vurderingsteori og vurderingsanalyse* (1971) og ikke mindst J. Dines Johansen og Erik Niensens *Litterær værdi og vurdering* (1984), som i sin tur fik betydning for Erik Skyum-Niensen arbejde i Undervisningsministeriets kanonudvalg og efterfølgende i hans bog *Den oversatte klassiker. Tre essays om litterær traditionsformidling* (1997), der netop opsamler udvalgets arbejde med kvalitetskriterier. Især hos Dines Johansen opstilles en række centrale kriterier for vurdering af litterær kvalitet.

Jeg tror, det er kriterier, der er tæt på Søren Schous egne, implicite punkt-vurderinger i *Og andre forfattere*, men i det opsamlende kapitel kommer det ikke til en sammenfattende diskussion af vurderingskriterier og deres betydning for kanondannelse. En opsamling og refleksion over Søren Schous egne kriterier og en perspektivgivende diskussion af dem i dette afsluttende kapitel havde været velanbragt, men anbringes altså ikke. Det hænger formentlig sammen med, at man i forbindelse med behandlingen af de enkelte værker i de forskellige afsnit af og til savner helt gennemførte analyser og afsluttende kvalitetsvurderinger; et eksempel er gennemgangen af Leif E. Christensens *Tyven i Tjørnsted*, hvor vi bliver hængende i den i øvrigt meget interessante, umiddelbare receptionshistorie.

(Gen-)læser man, inspireret af Søren Schous levende fremstilling, forsøgsvis nogle af disse tekster, må man give ham ret i, at der er gode ting imellem; men jeg synes også, at mange af f.eks. Finn Gerdes' finslebne noveller trods eller måske netop i kraft af deres

kredsen om det erotiske falder lidt for matte ud; de kredser og kredser, – og læseren opdager, hvad 60'ernes og 70'ernes abortlovgivning og præventionsfornyelse frigjorde af livsudfoldelse og selvforståelse. Kredsningen kan være underholdende, ikke mindst for dem der kan huske den, men i sig selv er den ikke udfordrende; der må andet og mere til.

I den tyske kanondiskussion, der er noget videre udfoldet end den danske (se bl.a. min redegørelse i L.Burman og B.S. Sjönell (red.): *Text och tradition. Om textedering och klassikerbildning*, Sthlm. 2002), spiller begreber som 'tydningskanon' og 'kanonpleje' en betydelig rolle. De værker, Søren Schou – med rette – peger på som emner for revurdering, har netop ikke været tydet og plejet. De er ikke blevet taget op af antologister, de er ikke blevet nærlæst, og de har ikke været genstand for pædagogisk eller forskningsmæssig behandling; de er aldrig blevet fortolket eller institutionelt forankret. Det må formentlig ses i sammenhæng med, at den dominerende nykritiks tekstrække overordnet set var smal og modernisme-nær. Baggesen berørte som nævnt ikke disse forfattere, Thomas Bredsdorffs *Sære forællere* (1967) heller ikke; tobindsværket *Analyser af dansk kortprosa* (1971-72) valgte dem også fra. Det 'udvidede tekstbegreb', som blev styrende for de litterære antologier senere i 70'erne gik andre veje.

Hvad skal der til for at åbne for en genlæsning? Formentlig to ting, hvoraf Søren Schou meget tankevækkende åbner for den ene, nemlig forståelse af 50'erne som en periode, der er mere kompleks og bred end den, 60'erne kreerede: et trist og begivenhedsfattigt

tiår, konservativt i sit formsprog, provinsielt i sin orientering og angst for ekstremer og konfrontationer. Det er en række gode og inspirerende, kontrastive karakteristikkere, bogen i den forbindelse giver af de to årtier.

Det andet er formentlig et fastholdt og bredt genre-perspektiv, dvs. en systematisk og kronologisk gennemgang af 40'ernes og 50'ernes danske roman og novelle, læst med vægt på, hvad der tematisk og formelt (narrativt) var på spil, hvad der var traditionsperfektionerende, og hvad der var innovativt – vurderet i sammenhæng med *genreudviklingen som helhed*.

Søren Schous bog er utroligt inspirerende, både ved de forfatterskaber og tekster, den bringer i spil, ved sin systematik og ved de synspunkter, hvorunder den behandler sit stof. Dens behandling af 50'erne må meget gerne få en opfølgning og uddybning, ligesom dens oplæg til kanondiskussion meget gerne må blive hørt.

Peter Stein Larsen

Staffeldt som materiel virksomhed

Schack Staffeldt: *Samlede digte* 1-3. Udgivet af Henrik Blicher, Kbh. 2001 (Det danske Sprog- og Litteraturselskab og C.A. Reitzels Forlag).

Schack Staffeldt er den af alle danske digtere, der bedst lever op til Verlaines berømte »poètes maudits«-begreb, hvorved der forstås en digtertype, der i en heroisk lidende desperadostil brænder op i vejløs længsel. Dette er uden tvivl årsagen til, at interessen for denne